

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 5 Sayı: 23 Volume: 5 Issue: 23

Güz 2012 Fall 2012

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BİR İLETİŞİM EDİMİ OLARAK DINLEME VE TÜRKÇEDE BULUNAN DINLEME TEMALİ ATASÖZLERİ İLE DEYİMLER ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALIZI

A CONTENT ANALYSIS ON TURKISH PROVERBS AND IDIOMS CONCERNED WITH THE ACT OF LISTENING, AND LISTENING AS A COMMUNICATIVE ACT

Emet GÜREL*

Merba TAT**

Öz

Bu çalışma kapsamında, etkili iletişimin temeli olan dinleme konu edilmekte ve Türkçede yer alan atasözleri ile deyimler üzerinden analiz edilmektedir. Bu doğrultuda öncelikle bir iletişim edimi olan dinleme mercek altına alınmakta ve dinleme kavramına açıklık getirilmektedir. Ardından dinleme, dinleme süreci ve dinleme türleri konu edilmektedir. Çalışma, Türkçede bulunan dinleme temalı atasözleri ve deyimlerin içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmesiyle son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Dinleme, Türkçe, Atasözü, Deyim, İçerik Analizi.

Abstract

The scope of this study is to convey the act of listening, the fundamental feature of affective communication, and to analyze it through Turkish proverbs and idioms. To do so, listening is primarily focused on as a communicative act, and explicated as a term. And following that, the duration and the variation of the act of listening is discussed. This study reaches to a conclusion on the basis of the method of content analysis on Turkish proverbs and idioms concerned with the act of listening.

Key Words: Communication, Listening, Turkish, Proverb, Idiom, Content Analysis.

1. Giriş

Tüm insan ilişkilerinin temelinde bulunan iletişim; olumlu insan ilişkileri geliştirebilmenin, daha tatmin edici bir yaşam sürmenin, günümüzün rekabet yoğun iş ortamında rakiplerden farklılaşmanın ve başarılı olmanın öncülü konumundadır. Toplumsal bir varlık olan insan, diğer insanlarla iletişim kurarak yaşamını sürdürmektedir. Söz konusu ilişkilerin niteliği ise, kişinin

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

** Öğr. Gör. Dr., Yaşar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı.

yaşamı üzerinde rol oynamakta ve yaşam kalitesini belirlemektedir. Bir iletişim becerisi olan dinleme, insanın temel dürtülerinden biridir. Öyle ki iletişim kurma ve sürdürme, anlama ve anlaşılma, bilgi edinme, öğrenme ve sorun çözme edimlerinin tümü etkili dinleme becerisi gerektirmektedir.

2. Dinleme

İletişim sürecinin önemli bir ayağı olan *dinleme -listening-*; sözsöz girdileri anlama ve yorumlama sürecidir. Daha geniş bir tanımla dinleme; fiziksel, duygusal ve entelektüel girdileri anlam arayışı ile bütünleştiren bir eylemdir. Etkili iletişimin temeli olan dinleme, sözsöz iletileri duyma ve duyduklarına anlam kazandırarak tepkide bulunma olarak ifade bulmaktadır. Dinleme, kişinin yalnızca sessel ve sözsöz uyarınları algılaması ile ilgili bir süreç değildir; onları anlaması, anlamlandırması ve tepki vermesiyle tümlenmektedir.

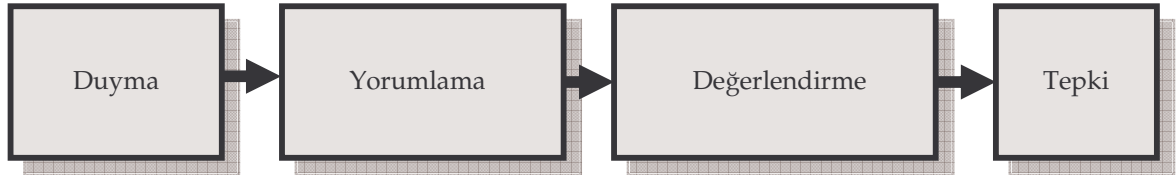
Dinleme, öncelikle fizyolojik bir edimdir, ancak seslerin kulakla işitilmesinden ve beyine ulaştırılmasından daha fazla bir anlam ifade etmektedir. Duymaktan daha kapsamlı ve sofistike niteliğe sahip olan dinleme, odaklanılmış enerji gerektiren zihinsel bir süreçtir (Allen, 1995: 3). Dinleme; söylenene dikkat etmenin ötesinde, niyeti gözlemeyi ve anlam arayışını içeren bir yeterliliği elzem kılmaktadır. Bu bağlamda dinlemek; dinleyen kişinin, konuşan kişinin sesine, sözcük seçimine, tonlamasına, hızına ve beden diline karşı duyarlı olması demektir (Mackay, 1997: 4).

Dinleme; insanların çevrelerindeki nesne, olgu ve olaylara, çeşitli kavram ve durumlara ilişkin algılarına anlam yüklemek amacıyla başvurdukları temel edimlerden biridir ve bu nedenle de yaşamsal bir önem arz etmektedir. Dinlemenin nedenlerine ilişkin pek çok tespit vardır. Genel anlamda ele alındığında dinleme; bir ilişki kurmak, sosyal kabul görmek, bilgilenmek, öğrenmek, anlamak, bir başkasının öyküsüne katılmak, diğer insanların deneyimlerinden ve paylaşımlarından yararlanmak, başkalarının tutum, değer, görüş, inanç ve davranışlarını etkilemek, öneri ve tavsiyelerle insanların sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, saygı göstermek, eleştirmek ya da eleştiri almak amacıyla gerçekleştirilen bir eylemdir (Devito, 2009: 79-80; <http://www.bbc.co.uk/skillswise/words/listening/typesoflistening/factsheet1.shtml>, 04.07. 2010).

2.1. Dinleme Süreci

Dinleme, anlamaya dayanan birçok işlemin bir arada ve birbirini tamamlar bir şekilde gerçekleştirildiği bir edimdir. Diğer bir ifadeyle belirli bir düzensel akışı olan eylemler bütünüdür. Bu anlamıyla dinleme; zamana bağlı, aşamasal ve etkileşimsel bir süreçtir. Bir süreç olarak dinleme; konuşmacının mesajına dikkat kesilerek işitme, işitilen mesajın kodunu çözerek anlamlandırma, anlamlandırılan mesajı hatırlama, mesajla ilgili eleştirel düşünme ve hüküm verme, konuşmacıya tepki verme aşamalarından oluşmaktadır (Brownell, 1985).

Yalın bir bakışla ele alındığında dinleme süreci 'duyma', 'yorumlama', 'değerlendirme' ve 'tepki' adımlarını içermektedir. Şekil. 1.'de görülebilen söz konusu adımlar şu şekilde özetlenebilmektedir:

Şekil 1. Dinleme Süreci ve Öğeleri

- **Duyma:** Dinleme sürecinin ilk aşaması olan *duyma -hearing-*, havadaki titreşimlerin kulak zarına çarpmasıyla oluşan fiziksel ve fizyolojik bir süreçtir. Çoğu zaman duyma ya da eş

deyişle işitme, anlamsal benzerlik nedeniyle dinleme ile karıştırılmaktadır. Duyma eylemi, bir çaba göstermeksizin gerçekleştirilirken; dinleme eylemi, geçmiş deneyimler, gereksinimler ve ilgiler temelinde dikkatin belirli uyarınları alma amacıyla yoğunlaştırılmasıyla gerçekleşmektedir (Sellnow, 2005: 84; Devito, 2009: 81).

- **Yorumlama:** Dinleme sürecinde *yorumlama -interpreting-*, iletilen mesaja açıklama getirmek ve konuşmacıyı tam olarak anlamak için kişisel kanıların devreye sokulması anlamına gelmektedir. Dinleyici sahip olduğu algılar, tutumlar, değerler, geçmiş deneyimler, kelime hazinesi, eğitim seviyesi ve kültüre göre mesaja anlam vermektedir (Kushal, 2009: 96). Diğer bir deyişle dinleyici konuşmacının sözlü ve sözsüz iletilerini anlık izlenimleri, geçmiş edinimleri ve bilgileri üzerinden değerlendirmektedir.

- **Değerlendirme:** Dinleme sürecinde *değerlendirme -evaluation-*, dinleme eyleminin temel amacı olan iletinin nitelik ve niceliği üzerine yargıya varmak anlamına gelmektedir. Değerlendirme aşamasında iletiye özü, önemi, niteliği ile niceliği üzerinden değer biçilmekte ve iletiyi oluşturan gerçekler ile konuşmacının yorumu birbirinden ayrılmaktadır (Lemay ve Schwamberger, 2007: 10). Dinleme sürecinin bu aşamasında, alıcı kendisine ulaşan iletiden hareket ederek ne yapması ve nasıl yapması gerektiğine karar vermektedir. Öyle ki verilen karar, tepki aşamasını şekillendireceği için dinleme sürecinin genel görünümü açısından yaşamsal önemdedir.

- **Tepki:** Dinleme sürecinde *tepki -response-*, dinleyicinin konuşmacının iletişi hakkında ne düşündüğünü ve ne hissettiğini ortaya koyduğu geribildirimdir. Dinleyici; iletiye tepkisini, konuşmacı konuşurken ya da konuşmasını bitirdikten sonra verebilmektedir. Dinleyici, konuşmacının aktardıklarına ilişkin fikrini ve hislerini, sözlü ya da sözsüz ifadelerle beyan etmektedir. Bu bağlamda tepki, dinleyicinin iletiye olan ilgisini göstermekte ve destekleyici ya da meydan okuyucu nitelikte olabilmektedir (Brownell, 2009: 11; Wood, 2010: 150).

2.2. Dinleme Türleri

Dinleme; işitmek için kulak vermenin ötesinde bir anlam ifade eden ve konuşulanı anlama, kavrama, yorumlama işlevlerinden oluşan bir süreçtir (Çongur, 1999: 85). Dinleme süreci, birçok değişkenin varlığı ve etkinliği ile şekillenmektedir. Dinleyicinin amacı ve motivasyonu, dinleyiciyle konuşmacı arasındaki etkileşim dinleme süreci üzerinde özellikle etkili olmakta ve dinlemenin çeşitli şekillerde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda 'aktif dinleme' ve 'pasif dinleme' olmak üzere iki dinleme türünün varlığından söz etmek mümkündür.

- **Aktif Dinleme:** *Aktif dinleme -active listening-*, bir dinleyicinin konuşmacının meramının ne olduğuna ilişkin -hem içerik, hem de duygu bakımından- düşüncesini konuşmacıya geri gönderme sürecidir (Mutlu, 2004: 100). 'Etkin dinleme' olarak da ifade bulan aktif dinleme, dinleyenin geribildirim sürecini devamlı olarak kullandığı dinleme türüdür. Bu bağlamda dinleyici sergilediği tutum aracılığıyla konuşana anlattığı konu ile ilgilendiği ve sorununu gerçekten dinlediği mesajını vermektedir. Aktif dinlemenin; dinleyicinin muhatabını bütün dikkatiyle dinleyerek ona büyük bir huzur ve güven sağlaması, örtük anlamların ortaya çıkması için olanak yaratması, konuşan kişinin daha iyi tanınmasına vesile olması gibi üstün yönlerinden söz edilebilmektedir (Cüceloğlu, 1994: 185-190).

- **Pasif Dinleme:** *Pasif dinleme -passive listening-*, dinleyicinin yüzeysel bir dikkatle dinlediği ve dinleme sürecine aktif bir şekilde katılmadığı dinleme türüdür. 'Edilgen dinleme' olarak da ifade bulan bu dinleme türünde, dinleyen kişinin değişken ve bir anı diğerine uymayan mevcudiyeti belirleyicidir. Öyle ki dinleyen kişi, konuşma biter bitmez ne söyleyeceğini ya da başka bir konuyu düşünmektedir. Dolayısıyla da dinleme sürecine etkin bir şekilde dahil olamamaktadır.

3. Türkçede Bulunan Dinleme İle İlgili Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir İçerik Analizi

İletişimin temel taşı olan dinleme; bir kavram, bir süreç ve bir davranış şekli olmasının yanı sıra kültürel bir ifade biçimi ve yönelimdir. Öyle ki insanlar ve toplumlar; geçmişten bugüne dil aracılığıyla taşınan özgün deneyimler, gelenekler ve inançlar aracılığıyla dinlemenin önemini, nasıl dinleyeceklerini, dinleme eylemine nasıl bir özenle yaklaşacaklarını ve dinleyerek ne gibi yararlar elde edeceklerini öğrenmişlerdir.

Kültürün sözsöz taşıyıcısı olan atasözleri ile deyimler; toplumun dinlemeye ne denli önem yüklediğini, toplumu oluşturan insanlara dinlemeye ilişkin ne gibi öğütler verdiğini ve o toplumda dinlemenin nasıl gerçekleştiğini ortaya koyar niteliktedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, Türk toplumunda dinleme edimine ilişkin bir izlek oluşturma düşüncesinden hareketle, Türkçede bulunan dinleme ile ilgili atasözleri ve deyimler derlenerek içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Atasözleri ve deyimler; tıpkı sözcükler ve terimler gibi, bir dilin söz varlığını oluşturan önemli öğelerdendir. Atasözleri; uzun deneme ve gözlemlere dayanarak söylenen, halka mal olan, bir düşünce, olay ya da olguyu az sözle daha etkili, daha inandırıcı kılmak için başvurulan öğüt verici nitelikteki sözlerdir (Özdemir, 1990: 7). Halkın ortak bilincinin yansıması olan, biçim ve içerik yönünden ulusal ve özgün nitelikler taşıyan atasözleri; doğru ve yerinde söz söylemesini bilen kişiler tarafından geçmiş yaşam deneyimlerinin söze dökülerek somutlaştırılmasıyla oluşmuşlardır. Tarihsel süreç içerisinde önce sözlü kültür, ardından yazılı kültür aracılığıyla nesiller boyu aktarılmışlardır. Deyimler ise, bir kavram veya durumu ilgi çekici bir anlatım ya da yapı ile ifade eden, çoğunlukla gerçek anlamlarından az çok ayrıışan kalıplaşmış söz öbekleridir (Aksoy, 1993: 23). Deyimlerin atasözlerinden farkı; genel bir kural belirtmenin ötesinde çok özel bir durum, kavram, gerçek ya da kişi hakkında kısa yoldan bilgi vermeleridir (Akyalçın, 2010: 8-9).

Bir toplumun hayata bakış açısının, değerlerinin, geleneklerinin, inançlarının, dünya görüşü ve deneyimlerinin söze bürünmüş biçimleri olan atasözleri ve deyimler; etkili birer kültürel referanstırlar. Sözlü kültürün destekleyici ve bölünmez bir parçası olarak işlev görmelerinin yanı sıra bir toplumun ulusal karakteri ile atalarının gelenekleri hakkında bilgi edinmede önemli birer kaynak olarak kabul edilmektedir (Başgöz, 2006: 87).

Halkın atasözü ve deyim olarak biçimlendirdiği kültürel içerikler üzerinde gerçekleştirilecek inceleme ve analizlerin halk inanışları, deneyimleri, davranış biçimleri, değerleri, dünyayı algılayış biçimleri, ahlak ilkeleri, halkın onayladıkları ve reddettikleri hakkında kayda değer veriler sunacağı düşüncesinden temellenen bu çalışmanın amacı, Türkçede dinleme temalı atasözü ile deyimlerin nasıl bir ağırlığa sahip olduklarını belirlemek ve söz konusu bulgulardan hareket ederek Türk kültüründe dinlemenin rol ve önemini saptamaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında, Türkçede bulunan dinleme temalı atasözleri ve deyimler içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve saptanan kategorilerle uyarınca değerlendirilmiştir. "İçerik analizi; belirgin iletişim içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel tasvirini amaçlayan bir araştırma tekniğidir" (Berelson, 1952: 18). Kamusal alana yönelik üretilen ve kurgulanan metinlerin çözümlenmesini olanaklı kılan içerik analizi; mevcut metinlerin nicel ve nitel boyutlarından hareket ederek mevcut olmayan, diğer bir deyişle bilinmeyen sosyal gerçeğin bazı boyut ve kesitlerine yönelik bulgulara ulaşmayı amaçlamaktadır (Gökçe, 2006: 20-21).

Araştırma, nitel yöntemle tasarlanmıştır. Nitel içerik analizi, metin içerisinde geçen terim ile ifadelerin taranarak bulunması ve bir sistem dahilinde kategorilere ayrılarak analiz edilmesi şeklinde uygulanmaktadır. Analiz edilen içerik, metnin görünen içeriği ve metnin ardında yer alan anlam içeriği olabilmektedir (Demir, 2009: 310). Bu bağlamda kelime/söz ve anlam/konu temelinde bir tarama gerçekleştirilerek Türkçede bulunan dinleme ile ilgili kavram ve eylemleri

konu alan atasözleri ile deyimler derlenmiştir. Derlenen atasözleri ve deyimler, dinleme sürecine ilişkin kavramsal çerçeve temel alınarak kategorilere ayrılmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın temel veri birimlerini teşkil eden söz konusu kategoriler 'kulak', 'duyma -işitme', 'duy(a)mama', 'dinleme', 'dinlemenin önemi', 'dinleme ve söz-laf ile söyleme ilişkisi', 'dinlemenin işlevleri', 'nitelikli dinleme', 'dinleme türleri', 'dinlemenin beş duyuyula bağlantısı' ve 'dinle(ye)meme' olarak sıralanabilmektedir.

3.3. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın genel evrenini, Türkçede yer alan atasözleri ve deyimler oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma, Türk Dil Kurumu* tarafından hazırlanan 'Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü' isimli eser üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.4. Araştırmanın Kısıtı

Araştırmanın kısıtını, araştırma evrenine alınmayan atasözleri ve deyimler sözlükleri oluşturmaktadır. Söz konusu sözlüklerin araştırmaya dahil edilmemelerin nedeni resmi, akademik ve genel kabul görmüş nitelikte olmamalarıdır.

3.5. Araştırmanın Bulguları

Araştırma kapsamında kelime/söz ve anlam/konu temelinde taranarak elde edilen veriler, 'atasözü' ve 'deyim' gruplaması üzerinden tablolaştırılmıştır. Tarama çalışması 'dinleme' ve 'duyma -işitme-' eylemleri ile 'kulak' terimleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda dinleme, duyma -işitme- ile kulak kelimelerini içeren ya da anlamsal izdüşüme sahip olan atasözleri ve deyimler, Tablo. 1.'de sunulmuştur.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Anamın -babamın- öleceğini bilseydim kulağı dolu darıya satardım Az söyle çok dinle Baş ağır gerek, kulak sağır Bir dokun bin ah işit -dinle- Bir -sağ- elinin verdiği öbür -sol- elin duymasın Bir söyle on dinle Bostana dadanan eşeğin kuyruğu, kulağı olmaz Boynuz kulaktan sonra çıkar, ama kulağı geçer Deve boynuz ararken kulaktan olmuş Devletli ile deli bildiğini işler Eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz Gem almayan atın ölümü yakındır Gönül ferman dinlemez Gürültü istemeyen kazancı -bakırcı- dükkanına girmez -hırkasını başına çeker Hocanın söylediğini dinle -dediğini yap- yaptığını yapma İki dinle, bir söyle İki kulak, bir dil için İstedğini söyleyen istemediğini işitir	<ul style="list-style-type: none"> Acı duymak Ağız ağıza vermek Ağzı kulaklarına varmak Ağzından çıkanı -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmek- Alaka duymak Anlayıp dinlemek Antipati duymak Arzu duymak At pazarında eşek osurtmuyoruz! Azap duymak Azar işitmek Başını dinlemek Bildiğini yapmak Bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak Bir kimseye -bir şeye- ihtiyaç duymak -Bir şeye- kulak -kulaklarını- tıkamak - Bir şeye- kulak vermek -Bir şeye- merak duymak -Bir şeyden zevk duymak

* Türk Dil Kurumu -TDK-, 'Türk Dili Tetkik Cemiyeti' adı altında 1932 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla kurulmuştur. Amacı Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yükkleğe erdirmektir. Cemiyet, 1936 yılında yapılan kurultayla Türk Dil Kurumu adını almıştır (http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=77;11.08.2012).

<ul style="list-style-type: none"> • Kara -kötü- haber tez duyulur • Kendi söyler, kendi dinler • Kızım sana söylüyorum -dedim- gelinim sen işit <p>-anla-</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kös dinleyen, davula kulak vermez • Kul kullanan, bir gözünü kör, bir kulağını sağır <p>etmeli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın • Mısır'daki sağır sultan bile duydu • Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olmaz • Sağır için iki kere keramet olmaz • Sağır işitmez -duymaz- uydurur -yakıştırır- • Sakalım yok ki sözüm dinlensin • Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın (Eşdeyiş: Değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin) • Söyleyenden dinleyen arif gerek • Sözü söyle alana, kulağında kalana • Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir • Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır • Yerin kulağı var	<ul style="list-style-type: none"> • -Bir şeyi- içinde duymak • -Birine- sempati duymak • -Birinin- ağzının içine girmek • -Birinin- kulağını bükmek • -Birinin- kulağını çekmek • -Birinin- kulağını çınlatmak • -Birinin- kulağını doldurmak • -Birinin- kulağının zarı patlamak • Boynuz isterken kulaktan olmak • Burnunun dikine -doğrusuna- gitmek • Cankulağı ile dinlemek • Davul çalsan işitmez • Deddiğinden dışarı çıkmak • Devede kulak -kulak gibi- kalmak • Duvar gibi • Duymazlıktan gelmek • Duyulur duyulmaz • Ele avuca sığmamak • Elini kulağına atmak • Ense kulak yerinde olmak • Eski kulağı kesiklerden olmak • Eziklik duymak • Ferahlık duymak • Ferman dinlememek • Geç! (Eşdeyiş: Geç efendim!) • Gem almamak • Gemi azya almak • Gereksinme duymak • Göz kulak olmak • Gurur duymak • Güven duymak • Güvensizlik duymak • Hayranlık duymak • Haz duymak • Heyecan duymak • Hicap duymak • Hoşnutluk duymak • Hüzün duymak • İlgi duymak • İliklerinde duymak • İstek duymak • İşitmezliğe getirmek (Eşdeyiş: İşitmezlikten gelmek) • İştihak duymak • Kafa -kafayı veya kafasını- dinlemek • Kafasının dikine gitmek • Kelle kulak yerinde • Kendini dinlemek • Kıvanç duymak • Kin duymak • Koku -kokusunu- duymak -almak- • Koyun kaval dinler gibi dinlemek • Kös dinlemek • Kulağı ağır işitmek • Kulağı -bir şeyde- olmak • Kulağı -kulakları- çınlasın • Kulağı dikilmek • Kulağı duvar olmak • Kulağı kirişte olmak • Kulağı okşamak
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Kulağı ters taraftan göstermek • Kulağına çalınmak • Kulağına çarpmak • Kulağına fisildamak • Kulağına gelmek • Kulağına girmemek • Kulağına gitmek • Kulağına inanmamak • Kulağına kar suyu kaçırmak • Kulağına kar suyu kaçmak • Kulağına koymak -sokmak- • Kulağına küpe olmak -etmek- • Kulağına söylemek • Kulağını açmak • Kulak arkası -ardı- etmek • Kulak asmak • Kulak kabartmak • Kulak kesilmek • Kulak kıvırmak • Kulak misafiri olmak • Kulak -kulağını- tırmalamak • Kulak tutmak • Kulak vermek • Kulakları dolmak • Kulakları paslanmak • Kulakları patlatmak • Kulaklarına kadar kızarmak • Kulaklarını dikmek • Kulaklarının pasını gidermek • Kuşku duymak • Laf anlamaz • Laf aramızda • Laf dinlemek • Laf işitmek • Lafı kışından dinlemek • Merhamet duymak • Minnet duymak • Nato kafa, nato mermer • Ne hali varsa görsün • Nedamet duymak • Nefret duymak • Onur duymak • Ölümün soluğunu ensesinde duymak • Övünç duymak • Özlemine duymak • Papara -paparasını- yemek • Pişmanlık duymak • Pürdikkat kesilmek • Rahatsızlık duymak • Ruhu -bile- duymamak • Sağ eliyle sol kulağını göstermek • Saygı duymak • Sevincinden ağzı kulaklarına varmak • Söz dinlemek -tutmak- • Söz işitmek • Söze yatmak • Şeytan kulağına kurşun • Takatsızlık duymak • Tepki duymak • Utanç duymak
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Uzun kulaktan haber almak • Vicdan azabı duymak • Yabancılık duymak • Yakınlık duymak • Yarım kulak dinlemek • Yeis duymak • Yüreği şişmek • Zılgıt yemek
--	---

Tablo 1: Türkçede Bulunan Dinlemeyle İlişkili Kavram ve Eylemleri Konu Alan Atasözleri ile Deyimler

Türkçede bulunan dinlemeyle ilişkili kavram ve eylemleri konu alan atasözleri ile deyimler incelendiğinde, özellikle iletişim sürecinde dinlemenin önemine ve işlevlerine dikkat çeker nitelikte oldukları görülebilmektedir. Bulguların ortaya koyduğu üzere, dinleme sürecinin ilk aşaması olan duyma ya da diğer bir ifadeyle işitme de yoğun bir şekilde konu edilmektedir. Öyle ki duyma -işitme-; hem sessel iletileri fizyolojik olarak algılama, hem de çeşitli duyguları hissetme metaforuyla işlenmiştir. Önem arz eden bir diğer bulgu, duyma ve dinleme eylemlerinin başlangıç noktası olan kulak ile ilgili birçok atasözü ve deyim var olmasıdır. Tablo. 1.'de sunulan atasözleri ve deyimlerin sayısal dağılımına bakıldığında, dinlemeyle ilişkili kavram ve eylemleri konu alan deyimlerin atasözlerine kıyasla bir hayli fazla olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.5.1. Kulak İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Dinleme, işitmek ve anlamlandırmak için kulak vermektir. Bu bağlamda öncelikle fizyolojik bir eylemdir ve ilgili olduğu uzuv kulaktır. Sessel iletiler, ilk olarak kulağa gelmekte, ardından ise beyne iletilmektedir. Dolayısıyla kulak, duymayı ve dinlemeyi refere eden bir organdır. Kulak olmaksızın duyma ya da dinleme ediminde bulunmak mümkün değildir. Araştırma bulguları uyarınca kulak ile ilgili atasözleri ve deyimler, Türkçede önemli bir yer işgal etmektedir.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> • Anamın -babamın- öleceğini bilseydim kulağı dolu dariya satardım • Baş ağır gerek, kulak sağır • Bostana dadanan eşeğin kuyruğu, kulağı olmaz • Boynuz kulaktan sonra çıkar, ama kulağı geçer • Deve boynuz ararken kulaktan olmuş • Eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz • İki kulak, bir dil için • Kös dinleyen, davula kulak vermez • Kul kullanan, bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli • Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın • Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olmaz • Sözü söyle alana, kulağında kalana • Yerin kulağı var	<ul style="list-style-type: none"> • Ağız kulaklarına varmak • Ağızdan çıkan -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmemek • Bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak • -Bir şeye- kulak -kulaklarını- tıkamak • -Bir şeye- kulak vermek • -Birinin- kulağını bükmek • -Birinin- kulağını çekmek • -Birinin- kulağını çınlatmak • -Birinin- kulağını doldurmak • -Birinin- kulağının zarı patlamak • Boynuz isterken kulaktan olmak • Cankulağı ile dinlemek • Davul çalsan işitmez • Devede kulak -kulak gibi- kalmak • Duvar gibi • Elini kulağına atmak • Ense kulak yerinde olmak • Eski kulağı kesiklerden olmak • Göz kulak olmak • Kelle kulak yerinde • Kulağı ağır işitmek • Kulağı -bir şeye- olmak • Kulağı -kulakları- çınlasın • Kulağı dikilmek • Kulağı duvar olmak • Kulağı kırıste olmak • Kulağı okşamak • Kulağı ters taraftan göstermek

	<ul style="list-style-type: none"> • Kulağına çalınmak • Kulağına çarpılmak • Kulağına fısıldamak • Kulağına gelmek • Kulağına girmemek • Kulağına gitmek • Kulağına inanmamak • Kulağına kar suyu kaçırmak • Kulağına kar suyu kaçmak • Kulağına koymak -sokmak- • Kulağına küpe olmak -etmek- • Kulağına söylemek • Kulağını açmak • Kulak arkası -ardı- etmek • Kulak asmak • Kulak kabartmak • Kulak kesilmek • Kulak kıvrırmak • Kulak misafiri olmak • Kulak -kulağını- tırmalamak • Kulak tutmak • Kulak vermek • Kulakları dolmak • Kulakları paslanmak • Kulakları patlatmak • Kulaklarına kadar kızarmak • Kulaklarını dikmek • Kulaklarının pasını gidermek • Sağ eliyle sol kulağını göstermek • Sevincinden ağzı kulaklarına varmak • Şeytan kulağına kurşun • Uzun kulaktan haber almak • Yarım kulak dinlemek
--	---

Tablo 2: Türkçede Bulunan Kulak İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Türkçede yer alan kulak ile ilgili atasözleri ve deyimler, iletişim sürecinde duyma ve dinlemenin önemini vurgulamaktadır. Tablo. 2.'de sunulan atasözleri ve deyimlerin niceliksel ve niteliksel açımları, bir uzuv olarak kulağın duyma ve dinleme sürecindeki rolüne dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 'iki kulak bir dil için' atasözü, çok dinleyip az söylemek gerektiğine vurgu yapmaktadır. 'Davul çalsan işitmez', 'duvar gibi' ve 'kulağı davul olmak' deyimleri ise, anlam/konu temelinde kulakta var olan fizyolojik bir soruna, sağırılık durumuna işaret etmektedirler.

Kategoriye ilişkin bulgular mercek altına alındığında, kulak kelimesini içeren, ancak duyma ya da dinleme edimine gönderme niteliği taşımayan atasözleri ile deyimler de göze çarpmaktadır. 'Anamın -babamın- öleceğini bilseydim kulağı dolu darıya satardım', 'bostana dadanan eşiğin, kuyruğu, kulağı olmaz', 'boynuz kulaktan sonra çıkar ama kulağı geçer', 'deve boynuz ararken kulaktan olmuş' 'eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz', 'kardeşten karın, kulaktan burun yakın' gibi atasözleri ile 'boynuz isterken kulaktan olmak', 'devede kulak kalmak', 'ense kulak yerinde olmak', 'kelle kulak yerinde', 'kulak kıvrırmak', 'kulağı ters taraftan göstermek', 'şeytan kulağına kurşun' gibi deyimlerin örneklendiği üzere kulak salt duyma ya da dinleme göndermesi yapan bir kelime değildir. Bu paralelde 'ağzı kulaklarına varmak', 'kulaklarına kadar kızarmak' ve 'sevincinden ağzı kulaklarına varmak' deyimlerinde kulak, yüzün bir bölgesi olması sıfatıyla yer almaktadır.

Öte yandan kulakla ilgili atasözleri ve deyimler, büyük oranda duyma -işitme- ve dinleme yönelimlidir. Örneğin '-bir şeye- kulak vermek', 'cankulağı ile dinlemek', 'kulağı -bir şeye- olmak', 'kulağı dikilmek', 'kulağını açmak', 'kulak kesilmek', 'kulak tutmak', 'kulak vermek', 'kulaklarını dikmek' deyimleri değer vererek ve önemseyerek dinlemek anlamındadır. 'Bir şeye- kulak -kulaklarını- tıkamak', 'bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak', 'kulağı ağır işitmek', 'kulağına girmemek', 'kulak arkası -ardı- etmek', 'yarım kulak dinlemek' deyimleri ise çeşitli nedenlerle duymazlıktan gelme ve dinlememe durumunu ifade etmektedir. 'Kulağına çalınmak', 'kulağına çarpmak', 'kulağına gelmek', 'kulağına kar suyu kaçırmak', 'kulağına kar suyu kaçmak', 'kulak kabartmak', 'kulak misafiri olmak' deyimleri tesadüfen ya da dolaylı olarak duymak anlamında kullanılmaktadır. '-Birinin- kulağını bükmek' ve '-birinin- kulağını çekmek' deyimleri, uyarmak ve cezalandırmak; 'kulağına küpe olmak -etmek-' deyimini ise başa gelen bir durumdan alınan dersi unutmamak demektir.

3.5.2. Duyma -İşitme- İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Duyma ya da diğer bir deyişle işitme, sessel iletileri kulak aracılığıyla algılamak anlamına gelmektedir. Duyma, dinleme sürecinin ilk adımını oluşturmakta ve daha dar kapsamlı bir eylem olmasına rağmen sıklıkla dinleme ile karıştırılmaktadır. Duyma ve dinleme birbirinden farklı, ancak birbiriyle ilişkili iki eylemdir. Araştırma bulguları, duyma -işitme- ile ilgili atasözleri ve deyimlerin Türkçede büyük bir ağırlığa sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> • Bir -sağ- elinin verdiği öbür -sol- elin duymasın • Bir dokun bin ah işit -dinle- • İstedğini söyleyen istemediğini işitir • Kara -kötü- haber tez duyulur • Kızım sana söylüyorum -dedim- gelinim sen işit -anla • Mısır'daki sağır sultan bile duydu • Sağır işitmez -duymaz- uydurur -yakıştırır-	<ul style="list-style-type: none"> • Acı duymak • Ağız ağıza vermek • Ağzından çıkan -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmek- • Alaka duymak • Antipati duymak • Arzu duymak • Azap duymak • Azar işitmek • -Bir şeyi- içinde duymak • -Bir kimseye- bir şeye ihtiyaç duymak • -Bir şeye- merak duymak • -Bir şeyden- zevk duymak • -Birine- sempati duymak • Davul çalsan işitmez • Duvar gibi • Duymazlıktan gelmek • Duyulur duyulmaz • Eziklik duymak • Ferahlık duymak • Gereksinme duymak • Göz kulak olmak • Gurur duymak • Güven duymak • Güvensizlik duymak • Hayranlık duymak • Haz duymak • Heyecan duymak • Hicap duymak • Hoşnutluk duymak • Hüzün duymak • İhtiyaç duymak • İlgi duymak • İliklerinde duymak • İstek duymak

	<ul style="list-style-type: none"> • İşitmezliğe getirmek (Eşdeyiş: İşitmezlikten gelmek) • İştihak duymak • Kıvanç duymak • Kin duymak • Koku -kokusunu- duymak • Kulağı ağır işitmek • Kulağı duvar olmak • Kulağına çarpmak • Kulak tutmak • Kulak vermek • Kuşku duymak -beslemek- • Laf aramızda • Laf işitmek • Merak duymak • Merhamet duymak • Minnet duymak • Nedamet duymak • Nefret duymak • Onur duymak • Ölümün soluğunu ensesinde duymak • Övünç duymak • Özlemine duymak • Papara -paparasını- yemek • Pişmanlık duymak • Rahatsızlık duymak • Ruhu -bile- duymamak • Saygı duymak • Sempati duymak • Söz işitmek • Takatsızlık duymak • Tepki duymak • Utanç duymak • Uzun kulaktan haber almak • Vicdan azabı duymak • Yabancılık duymak • Yakınlık duymak • Yeis duymak • Zılgıt yemek
--	---

Tablo 3: Türkçede Bulunan Duyma -İşitme- İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Tablo. 3.'de de görüldüğü gibi duyma, diğer bir ifadeyle işitme ile ilgili deyimler, sayısal olarak atasözlerine kıyasla daha fazladır. Duyma -işitme- kategorisindeki atasözleri ve deyimlerin, içeriksel olarak dinlemenin karşılığı olan söz -laf- ve türevlerini temel alması öncelikle dikkat çeken bir bulgudur. 'İstedğini söyleyen istemediğini işitir', 'kara -kötü- haber tez duyulur', 'kızım sana söylüyorum -dedim- gelinim sen işit- anla' gibi atasözleri ve 'ağız ağıza vermek', 'azar işitmek', 'laf aramızda', 'laf işitmek', 'papara -paparasını- yemek', 'söz işitmek', 'zilgıt yemek' gibi deyimler bu bulguyu doğrulamaktadır.

Duymak; bilgi almak, öğrenmek, haber almak demektir. Bu bağlamda 'kara -kötü- haber tez duyulur', 'Mısır'daki sağır sultan bile duydu' atasözleri ile 'duyulur duyulmaz', 'ruhu -bile- duymamak', 'uzun kulaktan haber almak' deyimleri duyma aracılığıyla haber almak, haberli olmak durumunu tanımlamaktadır. Duyma ile ilgili deyimlere ilişkin en ilginç nokta, metaforik kullanımın yaygınlığıdır. 'Acı duymak', 'alaka duymak', 'antipati duymak', 'arzu duymak', 'azap duymak', '-birine- sempati duymak', '-bir kimseye- bir şeye- ihtiyaç duymak', '-bir şeye- merak duymak', '-bir şeyden- zevk duymak', '-bir şeyi- içinde duymak', 'eziklik duymak', 'ferahlık duymak', 'gereksinim duymak', 'gurur duymak', 'güven duymak', 'güvensizlik duymak',

'hayranlık duymak', 'haz duymak', 'heyecan duymak', 'hicap duymak', 'hoşnutluk duymak', 'hüzün duymak', 'ilgi duymak', 'iliklerinde duymak', 'iştihak duymak', 'kıvanç duymak', 'kin duymak', 'koku -kokusunu- duymak', 'kuşku duymak', 'merhamet duymak', 'minnet duymak', 'nedamet duymak', 'nefret duymak', 'onur duymak', 'ölümün soluğunu ensesinde duymak', 'övuñç duymak', 'özlemine duymak', 'pişmanlık duymak', 'rahatsızlık duymak', 'ruhu -bile-duymamak', 'saygı duymak', 'takatsızlık duymak', 'tepki duymak', 'vicdan azabı duymak', 'yabancılık duymak', 'yakınlık duymak', 'yeis duymak' gibi deyimler metaforik kullanıma örnek teşkil etmektedir. Söz konusu deyimlerde duymak, genel olarak hissetmek anlamında kullanılmıştır. Bulguların ortaya koyduğu üzere duymak, yalnızca sessel uyarınları kulakla almak değildir. Duymak, sessel iletileri işitmek kadar, duyularla ilgili olan; kulak kadar, kalple ve ruhla gerçekleştirilen bir eylemdir.

3.5.3. Duy(a)mama -İşit(e)meme- İle ilgili Atasözleri ve Deyimler

Duy(a)mama ya da eşdeyişle işit(e)meme; bazen dinleyicinin kendisinden, bazen konuşmacıdan, bazen de çevreden kaynaklanan nedenlerle sessel iletileri algılayamamak anlamına gelmektedir. Duy(a)mama -işit(e)meme hali, iletişim sürecinin işleyişine ket vuran bir niteliktedir.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> • Bir -sağ- elin verdiğini öbür -sol- elin duymasın • İstedini söyleyen istemedini işitir • Kul kullanan bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli • Sağır işitmez -duymaz- uydurur -yakıştırır-	<ul style="list-style-type: none"> • Ağız ağıza vermek • Ağızdan çıkan -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmek- • Davul çalsan işitmez • Duvar gibi • Duymazlıktan gelmek • İşitmezliğe getirmek (Eşdeyiş: İşitmezlikten gelmek) • Kulağı ağır işitmek • Kulağı duvar olmak • Laf aramızda • Ruh -bile- duymamak

Tablo 4: Türkçede Bulunan Duy(a)mama -İşit(e)meme- İle ilgili Atasözleri ve Deyimler

Tabloda görüldüğü gibi duy(a)mama, öncelikle dinleyicinin kendisinden kaynaklanan nedenlerle gerçekleşmektedir. 'Sağır işitmez -duymaz- uydurur -yakıştırır-' ile 'davul çalsan işitmez', 'duvar gibi', 'kulağı ağır işitmek', 'kulağı duvar olmak' deyimleri, kulaktaki herhangi bir sorun ya da sağırılık nedeniyle duyamama veya yanlış duyma durumunu ifade etmektedir. 'Duymazlıktan gelmek' ve 'işitmezliğe getirmek' ya da eşdeyişle 'işitmezlikten gelmek' deyimleri ise, herhangi bir fizyolojik sorunu olmamakla birlikte dinleyicinin bilerek ve isteyerek duymamayı seçmesi anlamına gelmektedir.

'İstedini söyleyen istemedini işitir' atasözü ve 'ağızdan çıkan -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmek-' deyimini, duymayı konuşma süreciyle ilişkilendirmekte ve konuşmacının hoşlanmayacağı sözler duymamak için kendi sözlerine dikkat etmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. 'Ağız ağıza vermek' ve 'laf aramızda' deyimleri ise, konuşmacı ve dinleyici dışında kalan kişi ya da kişilerin duy(a)mama hallerini tanımlamaktadır.

'Bir -sağ- elin verdiğini öbür -sol- elin duymasın' atasözü ise, birine yapılan iyiliğin gizli tutulması anlamında kullanılmakta ve kültürel bir nitelik arz etmektedir. Bu paralelde 'kul kullanan bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli' atasözü, insan ilişkilerinin yürüyebilmesi için bazı durumlarda duymazlıktan gelmek gerektiğine dikkat çekmektedir.

3.5.4. Dinleme İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Dinleme; konuşmaya, düşünmeye ve fikir üretmeye anlam katan bir süreçtir. Bireyler, örgütler ve toplumlar açısından iletişimin ve etkileşimin temelidir. Araştırma bulguları, dinlemenin

öneminin ve işlevlerinin Türkçede atasözleri ve deyimler aracılığıyla vurgulandığını ortaya koymaktadır.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Atalar sözünü tutmayı yabana atarlar Az söyle çok dinle Bir dokun bin ah işit -dinle- Bir söyle on dinle Devletli ile deli bildiğini işler Gem almayan atın ölümü yakındır Gönül ferman dinlemez Gürültü istemeyen kazancı -bakırcı- dükkanına girmez -hırkasını başına çeker Hocanın söylediğini dinle -dediğini yap-, yaptığını yapma İki dinle bir söyle Kendi söyler, kendi dinler Kös dinleyen, davula kulak vermez Sakalım yok ki sözüm dinlensin Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın (Eşdeyiş: Değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin) Söyleyenden dinleyen arif gerek Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır	<ul style="list-style-type: none"> Anlayıp dinlemek At pazarında eşek osurtmuyoruz! Başını dinlemek Bildiğini yapmak -Birinin- ağzının içine girmek Burnunun dikine -doğrusuna- gitmek Cankulağı ile dinlemek Dediğinden -dışarı- çıkmak Dikine gitmek Duvar gibi Ferman dinlememek Geç! (Eşdeyiş: Geç efendim!) Gemi azıya almak Kafa -kafayı veya kafasını- dinlemek Kafasının dikine gitmek Kendini dinlemek Koyun kaval dinler gibi dinlemek Kös dinlemek Kulağı bir şeyde olmak Kulağı dikilmek Kulağı duvar olmak Kulağı kırıste olmak Kulağını açmak Kulağına çalınmak Kulağına çarpmak Kulağına gelmek Kulağına gitmek Kulağına kar suyu kaçırmak Kulağına kar suyu kaçmak Kulak asmak Kulak kabartmak Kulak kesilmek Kulak misafiri olmak Kulak tutmak Kulak vermek Kulakları dolmak Kulakları paslanmak Kulaklarının pasını gidermek Laf dinlemek Lafı kıcından dinlemek Pürdikkat kesilmek Söz dinlemek -tutmak- Söze yatmak Yarım kulak dinlemek Yüreği şişmek

Tablo 5: Türkçede Bulunan Dinleme İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Türkçede bulunan dinleme ile ilgili atasözleri ile deyimler, Tablo. 5.'te sunulmuştur. Genel olarak ele alındığında atasözlerinin dinlemenin önem ve işlevlerini, deyimlerin ise nitelikli ve niteliksiz dinlemeyi konu ettikleri görülebilmektedir. Nitelik açısından değerlendirildiğinde, konuşmaya kıyasla dinlemenin önemine işaret eden atasözleri dikkat çekmektedir. 'Az söyle çok dinle', 'bir söyle on dinle' ve 'iki dinle bir söyle' bu kapsamda örnek verilebilmektedir. 'Bir dokun bin ah işit -dinle-' atasözü ise, farklı, ancak karıştırılan iki eylem olan dinleme ve işitmenin birbirlerinin yerine kullanımları açısından ilginç bir örnektir.

Atasözleri nezdinde de, deyimler nezdinde de söz dinlemek, diğer bir deyişle büyükler tarafından verilen öğütleri benimsemek vurgulanan bir temadır. 'Atalar sözü tutmayı yabana atarlar', 'devletli ile deli bildiğini işler, 'ulu sözü dinlemeyen uluyakalır' gibi atasözleri ve 'burnunun dikine -doğrusuna- gitmek', 'dediğinden -dışarı- çıkmak', 'dikine gitmek', 'gemi aziya almak', 'kafasının dikine gitmek', 'laf dinlemek', 'söz dinlemek -tutmak-' gibi deyimler öğüt dinlemenin önemine ve büyüklerin sözlerine uygun hareket etmenin gerekliliğine işaret etmektedir. 'Ferman dinlememek' deyimini de bu paralelde, yasa, yol, yöntem tanımamak anlamında kullanılmaktadır.

Dinleme temalı deyimlerde, metaforik kullanımın varlığı da ilgi çekicidir. Bu bağlamda 'gürültü istemeyen kazancı -bakırcı- dükkanına girmez -hırkasını başına çeker' atasözü ile 'başını dinlemek', 'kafa-kafayı veya kafasını dinlemek', 'kendini dinlemek' deyimlerinde, dinlemek asıl anlamı dışında kullanılmıştır. 'Başını dinlemek' ve 'kafa-kafayı veya kafasını dinlemek' deyimleri, zihni yoran sorunlardan uzak kalmak demektir. Anlam/konu temelinde benzer bir niteliği olan 'gürültü istemeyen kazancı -bakırcı- dükkanına girmez -hırkasını başına çeker' atasözü ise, kafasını dinlemek isteyen kişinin gürültülü patırtılı işlerde görev almayacağı anlamını ifade etmektedir. 'Kendini dinlemek' deyimini ise, hastalık kuruntusu içinde olmak ya da yalnız ve sakin kalmak anlamına gelmektedir.

3.5.5. Dinlemenin Önemi Konu Alan Atasözleri ile Deyimler

Dinleme, bilhassa kişilerarası iletişim sürecinin işleyişinde ve etkinliğinde son derece önemli bir role sahiptir. Buna karşın ihmal edilen ya da gereğince önemsenmeyen bir nitelik arz etmektedir. Araştırma kapsamında, Türkçede dinlemenin önemine işaret eden atasözlerinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak dinlemenin önemini temel alan hiçbir deyimle rastlanmamıştır.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Atalar sözünü tutmayı yabana atarlar Az söyle çok dinle Baş ağır gerek, kulak sağır Bir söyle on dinle Gem almayan atın ölümü yakındır Hocanın söylediğini dinle, yaptığını yapma İki dinle bir söyle İki kulak bir dil için Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın (Eşdeyiş: Değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin) Söyleyenden dinleyen arif gerek Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır	

Tablo 6: Türkçede Bulunan ve Dinlemenin Önemi Vurgulayan Atasözleri ile Deyimler

Tablo. 6.'da görüldüğü üzere, dinlemenin önemini vurgulayan atasözleri öncelikle dinlemenin konuşmaya kıyasla üstünlüğüne dikkat çekmektedir. 'Az söyle çok dinle', 'baş ağır gerek, kulak sağır', 'bir söyle on dinle', 'iki dinle bir söyle', 'iki kulak bir dil için' gibi atasözleri olur olmaz konuşmak yerine dinlemenin tercih edilmesinin daha yerinde olacağını altını çizmektedir.

Dinlemenin önemine dikkat çeken atasözlerinin bir diğer vurguları, büyük sözü dinlememenin olumsuz ve zararlı sonuçlar doğurma olasılığının yüksekliğidir. 'Atalar sözü tutmayı yabana atarlar', 'gem almayan atın ölümü yakındır', 'sarhoşa dokunma kendi yıkılsın' ya da eşdeyişle 'değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin' ve 'ulu sözü dinlemeyen uluyakalır' gibi atasözleri anlam/konu temelinde söz/öğüt dinlemenin gerekliliğini konu etmektedir. Bu bağlamda dinleme, özellikle de büyüklerin nasihatlerini dinleme; öğrenmenin, yaşamını idame ettirebilmenin, toplum içinde varlık gösterebilmenin ön koşulu olarak değerlendirilebilmektedir.

3.5.6. Dinleme ile Söz -Laf- ve Konuşmayı -Söylemeyi- Birbirine Bağıtlayan Atasözleri ve Deyimler

Etkileşimsel bir nitelik arz eden kişilerarası iletişim sürecinde dinleme ve konuşma -söyleme- birbirini bütünleyen iki edimdir. Bu bağlamda dinleme ile konuşma, ardışık ve döngüsel bir şekilde işleyerek anlam yaratmaktadırlar. İletişim sürecinde kaynak ve alıcı; bazen dinleme, bazen de konuşma eylemini gerçekleştirerek bilgi, duygu ve düşüncenin değış tokuşuna aracılık etmektedir. Öyle ki araştırma bulguları da, Türkçede bulunan atasözü ve deyimlerin dinleme ve konuşma -söyleme- eylemlerinin birbirini tamlayan niteliklerine dikkat çekmektedir.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Az söyle çok dinle Bir dokun bin ah işit -dinle- Bir söyle on dinle Devletli ile deli bildiğini işler Gem almayan atın ölümü yakındır Hocanın söylediğini dinle, yaptığını yapma İki dinle, bir söyle İki kulak, bir dil için İstedğini söyleyen istemediğini işitir Kendi söyler, kendi dinler Sakalım yok ki sözüm dinlensin Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın (Eşdeyiş: Değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin) Söyleyenden dinleyen arif gerek Sözü söyle alana, kulağında kalana Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır	<ul style="list-style-type: none"> Ağız ağıza vermek Ağzı kulaklarına varmak Ağzından çıkanı -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmek- Bildiğini yapmak -Birinin- ağzının içine girmek Burnunun dikine -doğrusuna- gitmek Dediğinden -dışarı- çıkmak Gemi azıya almak Kulağına çalınmak Kulağına fısıldamak Kulağına söylemek Kulak -kulağını- tırmalamak Kulakları dolmak Laf anlamaz Laf aramızda Laf dinlemek Laf işitmek Lafı kıcımdan dinlemek Nato kafa nato mermer Ne hali varsa görşün Sevincinden ağzı kulaklarına varmak Söz işitmek Söze yatmak Yüreğı şişmek

Tablo 7: Türkçede Bulunan Dinleme ile Söz -Laf- ve Konuşmayı -Söylemeyi- Birbirine Bağıtlayan Atasözleri ve Deyimler

Tabloda görüldüğü üzere dinleme ile söz -laf- ve konuşma -söyleme- kavramlarını birbirine bağıtlayan atasözleri, dinleme ve konuşmanın birbirini bütünleyen iki edim olduğundan hareket ederek etkili iletişim için birlikte ve ardışık şekilde kullanılmalarını salık vermektedirler. Bulgular incelendiğinde dinlemenin görece önemine işaret eden ve söylemeye -konuşmaya- kıyasla dinlemenin yeğlenmesi gerektiğini vurgulayan atasözü ve deyimlerin çokluğu dikkat çekmektedir. 'Az söyle, çok dinle', 'bir söyle on dinle', 'iki dinle, bir söyle', 'iki kulak, bir dil için' atasözleri, bunların en göze çarpanlarıdır.

Kategoriye ilişkin bir diğere ilginç bulgu, etkili dinleme için güzel konuşmanın varlığına işaret eden atasözleri ve deyimlerin varlığıdır. 'Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir' atasözü ile 'yüreğı şişmek' deyimini, söz konusu bulguyu örneklendirmektedir. 'Ağzından çıkanı -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmek-' deyimini, dinlemenin sadece konuşanı dinlemek şeklinde gerçekleştirilen bir eylem olmadığına dikkat çekmektedir. Etkili iletişim için konuşan kişi kendisine ve söylediklerine de kulak vermeli, kendisini dürtüsel konuşma konusunda frenlemelidir. 'İstedğini söyleyen istemediğini işitir' atasözü de, bu sava karşılık gelmektedir. İki kişinin birbirine pek yakın durarak başkaları işitmeyecek şekilde konuşmaları anlamına gelen 'ağız ağıza vermek'

deyimi ise, dinleme edimine konuşan ve dinleyen dışında başka kişi veya kişileri dahil etmesi açısından ilginç bir örnektir. Benzer şekilde 'laf aramızda' deyimi, üzerinde konuşulan konuyu dinleyici ve konuşmacı haricinde başkası ya da başkaları duymasın, bilmesin anlamını vermektedir. Bu paralelde 'kulağına fısıldamak' ile 'kulağına söylemek' deyimleri de, iletişimin üçüncü şahıslara kapalı gerçekleşmesi durumunu ifade etmektedir.

Anlam/konu temelinde yapılan değerlendirmede büyük sözü dinlemenin, verilen öğütlere değer vermenin önemsenmiş olduğu görülmektedir. 'Devletli ile deli bildiğini işler', 'gem almayan atın ölümü yakındır', 'sarhoşa dokunma kendi yıkılsın' ya da eşdeyişiyle 'değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin' gibi atasözleri ile 'bildiğini yapmak', 'burnunun dikine -doğrusuna- gitmek', 'dediğinden -dışarı- çıkmak', 'gemi azıya almak', 'laf anlamaz', 'nato kafa, nato mermer', 'ne hali varsa görsün' gibi deyimlerin işaret ettiği üzere söz/öğüt dinlememek zararlı sonuçlar doğurma olasılığı yüksek olan bir eylemdir.

3.5.7. Dinlemenin İşlevlerini Konu Alan Atasözleri ve Deyimler

Sessel iletileri anlam arayışıyla bütünleştiren bir süreç olan dinleme, duruma ve ortama göre çeşitli amaçlarla gerçekleştirilebilen bir eylemdir. Büyük önem arz eden bu işlevler, dinleme sürecine anlam kazandırarak işleyişi ve niteliği üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> • Gem almayan atın ölümü yakındır • Hocanın söylediğini dinle, yaptığını yapma • Kızım sana söylüyorum -dedim- gelinim sen işit -anla- <ul style="list-style-type: none"> • Kös dinleyen davula kulak vermez • Sakalım yok ki sözüm dinlensin • Ulu söz dinlemeyen, uluyakalır	<ul style="list-style-type: none"> • Anlayıp dinlemek • Azar işitmek • Başını dinlemek • -Birin- kulağını doldurmak • -Birin- kulağını çınlatmak • -Birin- kulağını bükmek • Deddiğinden -dışarı- çıkmak • Göz kulak olmak • Kafa -kafayı veya kafasını- dinlemek • Kendini dinlemek • Kulağı -kulakları- çınlasın • Kulağına koymak -sokmak- • Kulağına küpe olmak -etmek- • Kulağını bükmek • Kulağını çekmek • Kulakları paslanmak • Kulaklarının pasını gidermek • Laf dinlemek • Laf işitmek • Söz dinlemek • Söz işitmek • Söze yatmak • Papara -paparasını- yemek • Zılgıt yemek

Tablo 8: Türkçede Bulunan Dinlemenin İşlevleri ile İlgili Atasözleri ve Deyimler

Dinleme ilişki kurmak, anlamak, bilgilenmek, bir konuya hakim olmak, öğrenmek, eleştiri almak ya da eleştirmek, başkasının/başkalarının öyküsüne/öykülerine katılmak, anlayış ve deneyimlerinden yararlanmak ya da görüş ve düşüncelerini etkilemek, eğlenmek ve sosyalleşmek gibi nedenlerle gerçekleştirilen bir eylemdir. Tablo. 8.'de sunulan araştırma bulguları, Türkçede bulunan atasözleri ve deyimlerin dinlemenin çeşitli işlevlerini konu ettiğini ortaya koymaktadır.

'Hocanın söylediğini dinle, yaptığını yapma', 'kızım sana söylüyorum -dedim- gelinim sen işit -anla-' atasözleri ile 'anlayıp dinlemek', '-birin- kulağını doldurmak', 'göz kulak olmak' deyimleri; dinlemenin anlama, bilgilenme ve öğrenme işlevlerine gönderme niteliği taşımaktadır. 'Gem almayan atın ölümü yakındır', 'sakalım yok ki sözüm dinlensin', 'ulu sözü dinlemeyen

uluyakalır' atasözleri ile 'dediğinden -dışarı- çıkmak', 'kulağına küpe olmak -etmek', 'laf dinlemek', 'söz dinlemek' ve 'söze yatmak' deyimleri dinlemenin söylenen bir sözü, öğüdü benimseme ve başkalarının deneyimlerinden yararlanma konusundaki rolünü sergilemektedir. '-Birinin- kulağını çınlatmak', 'kulağı -kulakları- çınlasın' ve 'laf dinlemek' deyimleri, dinlemenin iletişim kurma amaçlı kullanımını örneklendirmektedir. 'Kös dinleyen davula kulak vermez' atasözü ile 'kös dinlemek' deyimini, dinleme ile deneyim kazanma bağlantısına işaret etmektedir. 'Azar işitmek', 'kulağını bükmek', 'kulağını çekmek', 'kulağına koymak -sokmak-', 'laf işitmek', 'söz işitmek', 'papara -paparasını yemek' ve 'zılgıt yemek' deyimleri; dinlemenin uyarma ve telkin etme işlevlerini göstermektedir. 'Kulakları paslanmak' ve 'kulaklarının pasını gidermek' deyimleri ise, müzik dinleme anlamına gelmekte ve dinlemenin eğlenme işlevine vurgu yapmaktadırlar.

Bunların yanı sıra 'başını dinlemek', 'kafa -kafayı veya kafasını- dinlemek', 'kendini dinlemek' gibi deyimler dinlemenin içsel iletişim işlevine ilişkin yol haritası sunmaları açısından ilgi çekicidir. Öyle ki bu deyimler zihni yoran sorunlardan uzak kalmak anlamına gelmekte ve dinlemenin çok da konu edilmeyen farklı bir işlevini, kişiye içkin boyutunu ortaya koymaktadırlar.

3.5.8. Nitelikli Dinlemeyi Konu Alan Atasözleri ile Deyimler

Etkili dinlemeye engel olan unsurların ortadan kaldırılmasıyla meydana gelen nitelikli dinleme; yalnız işitmenin ötesinde işitilenlerin değerlendirilmesi, analiz edilmesi ve yorumlanması, dinleyicinin işittiği bilgilere önem atfetmesi, diğer iletişim türleri içinde dinlemenin daha fazla yer tutması, iletilen mesajın bütüncül olarak objektif biçimde değerlendirilmesi, konuşmacı ve mesajın dikkatin yöneltildiği durumunu ifade etmektedir.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Az söyle, çok dinle Bir söyle on dinle İki dinle, bir söyle İki kulak, bir dil için Söyleyenden dinleyen arif gerek	<ul style="list-style-type: none"> Anlayıp dinlemek -Bir şeye- kulak vermek -Birinin- ağzının içine girmek Cankulağı ile dinlemek Kulağı okşamak Pürdikkat dinlemek

Tablo 9: Türkçede Bulunan ve Nitelikli Dinlemeyi Konu Alan Atasözleri ile Deyimler

Tablo. 9.'da görüldüğü gibi Türkçede bulunan atasözü ve deyimler, nitelikli dinlemenin önemine ve etkinliğine vurgu yapar niteliktedir. Bu bağlamda 'az söyle, çok dinle', 'bir söyle on dinle' ve 'iki dinle bir söyle' gibi atasözleri konuşmak yerine dinlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. 'İki kulak bir dil için' atasözü, dinlemenin konuşmaya kıyasla görece önemini fizyonomi üzerinden açıklamaktadır. 'Söyleyenden dinleyen arif gerek' atasözü ise, konuşan kişinin ne demek istediğini ancak dikkatli dinleyen ve o konudan haberdar olan kişinin anlayabileceğini ifade etmektedir.

Deyimlere göz atıldığında, 'anlayıp dinlemek' deyiminin dinleme eyleminin bir olayı anlamadaki rolünü anlattığı görülmektedir. '-Bir şeye- kulak vermek' ve 'can kulağı ile dinlemek' deyimleri de, değer vererek ve önemseyerek dikkatlice dinleme temasını işlemektedir. Bu paralelde kulak, duyma ve dinleme gibi kavramlardan herhangi birini içermemekle birlikte '-birinin- ağzının içine girmek' deyimini ise, hayranlıkla ve büyük zevkle dinlemek anlamını vermektedir.

3.5.9. Dinleme Türleri ile İlgili Atasözleri ve Deyimler

Dinleme; dinleyicinin amacı, dinleme sürecindeki genel tutumu ve konuşmacıyla olan etkileşimi açısından 'aktif dinleme' ve 'pasif dinleme' olmak üzere iki ana başlık uyarınca ele alınabilmektedir. Aktif dinleme; dinleyicinin konuşanın anlattıklarına içten bir ilgi gösterdiği, konuşmacı ile karşılıklı anlamaya dayanan bir ilişki kurabildiği dinleme türüdür. Pasif dinleme ise, dinleyicinin dinleme sürecine etkin bir şekilde katılmadığı dinleme türüdür. Aktif dinleme

isteklilik, bilinç hali ve geribildirim ile; pasif dinleme ise isteksizlik, motivasyon eksikliği, geribildirim yetersizliği ile karakterize olmaktadır.

Aktif Dinleme İle İlgili Atasözleri	Aktif Dinleme İle İlgili Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Söz söyleyenden dinleyen arif gerek	<ul style="list-style-type: none"> Anlayıp dinlemek -Bir şeye- kulak vermek -Birin- ağzının içine girmek Cankulağı ile dinlemek Göz kulak olmak Kulağı -bir şeyde- olmak Kulağı dikilmek Kulağı kırıste olmak Kulağına koymak -sokmak- Kulağını açmak Kulak asmak Kulak kesilmek Kulak tutmak Kulak vermek Kulaklarını dikmek Pürdikkat dinlemek
Pasif Dinleme İle İlgili Atasözleri	Pasif Dinleme İle İlgili Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Namaza meyli olmayanın kulağı davulda olmaz Sağır için iki kere keramet olmaz Sağır işitmez -duymaz- yakıştırmaz Sözü söyle alana, kulağında kalana Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir	<ul style="list-style-type: none"> Bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak -Bir şeye- kulak -kulaklarını- tıkamak Davul çalsan işitmez Duymazlıktan gelmek İşitmezliğe getirmek (Eşdeyiş: İşitmezlikten gelmek) Koyun kaval dinler gibi dinlemek Kulağı ağır işitmek Kulağına çarpamak Kulağına girmemek Kulak arkası -ardı- etmek Kulak kabartmak Kulak misafiri olmak Kulakları dolmak Lafı kıcından dinlemek Yarım kulak dinlemek Yüreği şişmek

Tablo 10: Türkçede Bulunan Dinleme Türlerini Konu Alan Atasözleri ile Deyimler

İki temel dinleme türü olan aktif dinleme ve pasif dinleme, Türkçede bulunan atasözleri ve deyimlerde konu edilmiştir. Dinleme türleri ile ilgili atasözleri ve deyimlerin sayısal dağılımına bakıldığında, her iki dinleme türüne ilişkin deyimler atasözlerine kıyasla daha fazladır. Bununla birlikte aktif dinlemenin ve pasif dinlemenin özellikle kulak ile ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir.

3.5.10. Dinleme ve Beş Duyuyu Temel Alan Atasözleri ile Deyimler

Duyuma -işitme-, insanda bulunan ve insanın çevreyi algılamasına yardımcı olan beş duyardan biridir. Her biri ayrı ayrı görevleri ifa etmekle yükümlü olan bu duyarlar, birbirleriyle de etkileşim içindedir. Bu bağlamda dinleme, duyarlarla bağlantılı zihinsel bir süreçtir. Araştırma bulguları da, dinlemenin diğer duyarlarla olan bağlantısına ve etkileşimine işaret etmektedir.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Bir dokun, bin ah işit -dinle- Kul kullanan bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir	<ul style="list-style-type: none"> Acı duymak Ele avuca sığmamak Elini kulağına atmak Göz kulak olmak Koku-kokusunu- duymak Kulağı okşamak

	<ul style="list-style-type: none"> • Sağ eliyle sol kulağını göstermek • Papara -paparasını- yemek • Zılgıt yemek
--	--

Tablo 11: Türkçede Bulunan ve Dinleme ile Beş Duyunun Etkileşimine İşaret Eden Atasözü ve Deyimler

Tablo. 11.'de görüldüğü gibi Türkçede bulunan atasözü ve deyimler, dinlemenin beş duyu ile olan ilişkisini az da olsa konu etmektedir. Bu bağlamda 'kul kullanan bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli' atasözü ile 'göz kulak olmak' deyimini, dinleme ve görme bağlantısını temel almaktadır. 'Bir dokun, bin ah işit' ya da eşdeyişle 'bir dokun bin ah dinle' atasözü ile 'ele avuca sığmamak' ve 'elini kulağına atmak' deyimleri dinlemenin dokunma ile olan ortaklığına dikkat çekmektedir. 'Kulağı okşamak' deyimini ise, mecaz olarak dokunmayı kullanarak kulağa hoş gelmek anlamını vermektedir. 'Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir' atasözü ile 'acı duymak', 'papara -paparasını- yemek' ve 'zılgıt yemek' deyimleri, dinlemenin tatma ile ilişkisini vurgulamaktadır. Dinleme ve koku alma ile ilgili bir atasözünün varlığı tespit edilememiştir, ancak 'koku duymak' ya da eşdeyişle 'kokusunu duymak' deyimini koku ile duyma -işitme- edimini metaforik olarak ilişkilendirmektedir.

3.5.11. Dinle(ye)meme İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Dinleme, etkili iletişimin gereklerindedir. Bu bağlamda dinle(ye)memek, iletişim akışını kesintiye uğratan ve etkisizliğe sevk eden en önemli nedenlerden biridir. Dinle(ye)memek, konuşmacıdan, dinleyiciden, konudan ya da ortamdan kaynaklanan pek çok değişken yüzünden gerçekleşebilmektedir. Araştırma bulguları uyarınca, Türkçede bulunan atasözü ve deyimlerin dinle(ye)meme eylemine odaklandıkları, ancak genellikle dinle(ye)memeyi konuşmaya ve konuşmacıya bağladıkları dikkat çekmektedir.

Atasözleri	Deyimler
<ul style="list-style-type: none"> • Devletli ile deli bildiğini işler • Gem almayan atın ölümü yakındır • Gönül ferman dinlemez • Kendi söyler kendi dinler • Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olmaz • Sağır duymaz -işitmez- uydurur <p>yakıştırır-</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sağır için iki kere keramet olmaz • Sakalım yok ki sözüm dinlensin • Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın (Eşdeyiş: Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın) • Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir • Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır	<ul style="list-style-type: none"> • Ağzından çıkanı -çıkan sözü- kulağı duymamak -işitmemek- • At pazarında eşek osurtmuyoruz! • Bildiğini yapmak • Bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak • -Bir şeye- kulak -kulaklarını- tıkmak • Burnunun dikine -doğrusuna- gitmek • Davul çalsan işitmez • Dediğinden -dışarı- çıkmak • Dikine gitmek • Duvar gibi • Duymazlıktan gelmek • Ele avuca sığmamak • Ferman dinlememek • Geç -Geç efendim- • Gemi azya almak • İşitmezliğe getirmek (Eşdeyiş: İşitmezlikten gelmek) • Kafasının dikine gitmek • Koyun kaval dinler gibi dinlemek • Kös dinlemek • Kulağı ağır işitmek • Kulağı duvar olmak • Kulağına girmemek • Kulak arkası -ardı- etmek • Kulak -kulağını- tırmalamak • Kulakları dolmak • Kulakları paslanmak • Laf anlamaz • Lafı kıcından dinlemek

	<ul style="list-style-type: none"> • Nato kafa nato mermer • Ne hali varsa görsün • Yarım kulak dinlemek • Yüreği şişmek
--	---

Tablo 12: Türkçede Bulunan ve Dinle(yeme)meyi Konu Alan Atasözü ve Deyimler

Araştırma bulgularından hareketle Türkçede dinle(yeme)meyi konu alan atasözlerinin deyimlere kıyasla oldukça azınlıkta olması dikkat çekmektedir. Atasözlerinin dinle(ye)meme eylemini konu etmemelerinin temel nedeni, iletişim sürecinde dinlemenin öneminin ve işlevselliğinin tüm toplumlarda tarih boyunca kabul görmüş olmasıdır. Bu nedenle dinle(ye)memek, genellikle deyimler üzerinden açıklanmıştır.

Tablo. 12.'ye göz atıldığında, 'kendi söyler kendi dinler', 'kös dinleyen davula kulak vermez', 'namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olmaz', 'sağır duymaz -işitmez- uydurur -yakıştırır', 'sağır için iki kere keramet olmaz' ve 'ulu sözü dinlemeyen uluyakalır' atasözlerinin dinle(ye)meme eylemini öncelikle dinleyici ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bir diğer atasözü olan 'sakalım yok ki sözüm dinlensin', dinle(ye)memeyi konuşmacının vasıfları ile bağlantılandırarak ancak yaşlı kimselerin söz ve öğütlerinin dinleneceği vurgusunu yapmaktadır. Bu bağlamda 'tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir', dinle(ye)meme eyleminin nedeni olarak konuşulan konuya işaret ederek güzel ve etkili konuşmanın dinlemeyi beraberinde getireceğini ifade etmektedir. 'Devletli ile deli bildiğini işler', 'gem almayan atın ölümü yakındır', 'gönül ferman dinlemez' ve 'sarhoşa dokunma kendi yıkılsın', eşdeyişle 'değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin' atasözleri ise, anlam/konu temelinde söz dinle(ye)memeyi konu almaktadır.

Deyimlere bakıldığında, dinle(ye)memenin öncelikle dinleyici ile ilişkilendirildiği göze çarpmaktadır. 'Ağızından çıkan -çıkan sözü- kulağı duymamak' atasözü, sözlerini tartmadan söylemek anlamına gelmekte ve dinleme ediminin yalnızca kişinin hitap ettiği kişi ya da kişiler için değil, kendisi için de geçerli olduğunu ifade etmektedir. 'Lafı kıcından dinlemek', 'kulağına girmemek' ve 'yarım kulak dinlemek' deyimleri; söylenen sözleri önemsemeksizin, dikkate almaksızın dinlemek anlamına gelmektedir.

'Kulağı dolmak', 'kulak -kulağını tırmalamak' ve 'yüreği şişmek' deyimleri, dinle(ye)memeyi dinlenen konuya bağlamaktadır. Bu kapsamda 'kulağı dolmak', aynı şeyi dinlemekten usanmak; 'kulak -kulağını tırmalamak', kulağını rahatsız etmek; 'yüreği şişmek', can sıkıcı şeyler dinlemekten bunalmak haline gönderme yapmaktadır. 'Kulakları paslanmak' deyimini ise, dinle(ye)meyi müzik üzerinden açımlayarak çoktan beri müzik dinlememek anlamında kullanılmaktadır.

'-Bir şeye- kulak -kulaklarını- tıkamak, 'duymazlıktan gelmek', 'işitmezliğe getirmek' ya da eşdeyişle 'işitmezlikten gelmek' duymamış gibi davranma durumunu tanımlamaktadır. 'Davul çalsan işitmez', 'duvar gibi', 'kulağı ağır işitmek' ve 'kulağı duvar olmak' ise, kulağın iyi işitmemesi ve sağır olması nedeniyle duyamamayı ya da dinleyememeyi anlatmaktadır. Anlam/konu temelinde dinle(ye)meye gönderme yapan 'bildiğini yapmak', 'burnunun dikine -doğrusuna- gitmek', 'dikine gitmek', 'dediğinden -dışarı- çıkmak', 'ele avuca sığmamak', 'ferman dinlememek', 'gemi azya almak', 'kafasının dikine gitmek', 'laf anlamaz', 'nato kafa nato mermer' ve 'ne hali varsa görsün' deyimleri ise öğüt ve uyarı dinlememe durumunu ifade etmektedir.

'At pazarında eşek osurtmak!' ve 'geç!' ya da eşdeyişle 'geç efendim!', dinle(ye)meme ve dinleme durumlarına ilişkin ikaz niteliği taşıyan iki deyimdir. Bu bağlamda 'at pazarında eşek osurtmuyoruz!', söyleneni dinlemeyen kişinin kabaca uyarılması olarak karşılık bulmaktadır. 'Geç!' -'geç efendim!'- ise; kulak asma, önem verme anlamında kullanılmaktadır. Her iki deyimün ünlem işareti ihtiva etmeleri de, anlatılanı dinle(ye)meyen ve anlatılanı dinleyen kişiyi sertçe uyarma misyonlarını daha görünür kılmaktadır.

4. Sonuç

Bir iletişim edimi olan dinleme, ortak anlam arayışına ve yaratımına hizmet eden bir davranıştır. Bireyler, örgütler ve toplumlar yaşamlarını büyük oranda dinleme sayesinde idame ettirmektedirler. Var oluş ve etkileşim temelli bir nitelik arz eden dinleme, etkili iletişimin temel taşı olmasının yanı sıra kültürel süreklilik açısından da büyük önem taşımaktadır. Uygarlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan sözlü kültür, yazılı kültür ile görsel kültürün etkinliğine rağmen hala güçlüdür ve dinleme aracılığıyla hayata geçmektedir. Bu bağlamda dinleme, tüm işlevselliği ile geçmişten bugüne uzanan bir zaman çizgisinde toplumun ve kültürün devamlılığını sağlamaktadır.

Dinleme, doğuştan gelen bir dürtü olmasının yanı sıra bir iletişim becerisidir. Dolayısıyla öğrenilebilmekte ve geliştirilebilmektedir. Toplumun bir ferdi olan birey nasıl dinleyeceğini, toplumun dinlemeye nasıl bir önem attığını, dinleyerek neler kazanabileceğini ya da dinlemeyerek neler kaybedebileceğini iletişimde olduğu diğer bireylerden, kurumlardan ve toplumun kültürünü oluşturan kodlamalardan öğrenmektedir. Bu anlamıyla dinleme, atavi bir mirastır. Dinlemeye ilişkin bilgiler, tıpkı diğer bilgiler gibi, kuşaktan kuşağa aktarılmakta ve önceki kuşakların deneyimleri gelecek kuşakları şekillendirmektedir.

Bir topluma özgü değerleri, toplumsal bir varlık olan dil üzerinden öğrenmek ve analiz etmek mümkündür. Atasözleri ve deyimler, söz konusu analiz için elverişli bir evren sunmaktadır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırma, atasözleri ve deyimleri hareket noktası olarak kabul ederek Türk toplumunun dinlemeye ilişkin yönelimini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırma bulguları, Türkçede bulunan atasözleri ve deyimlerde dinleme eyleminin ve dinleme eylemi ile ilgili kavram ve eylemlerin yoğun olarak konu edildiğini ortaya koymaktadır. Öyle ki dinlemenin önemi, dinlemenin işlevleri, dinleme türleri, dinleme sürecinin ilk adımı olan duyma -işitme-, dinleme eyleminin gerçekleşmesini sağlayan öncelikli uzuv olan kulak, dinlemenin beş duyuyuyla olan bağlantısı ve mecazi kullanımları sık işlenen temalar olarak göze çarpmaktadır.

Kelime/söz ve anlam/konu temelinde derlenen atasözleri ve deyimler, dinlemenin öneminin iletişim sürecinin etkinliği ve işleyişi açısından ele alındığını göstermektedir. Bu bağlamda dinleme, tümleyen eylemi olan konuşma -söyleme- ve söz/laf kavramlarıyla bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Dikkat çeken bir diğer bulgu, dinlemenin konuşmaktan daha yeğ olduğuna dairdir. Atasözleri ve deyimler aracılığıyla, etkili iletişim için dinlemeye özen gösterilmesi mesajı verilmekte ve konuşmak yerine dinlemenin tercih edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Araştırma, dinleme edimine kulak ve duyma temaları üzerinden çok fazla gönderme yapıldığını ortaya koymaktadır. Duyma-ışitme- ve dinleme; ardışık olarak gerçekleşerek birbirlerini tümledikleri kadar, birbirlerinden farklı olan iki eylemdir. Bu nedenle de sıklıkla karıştırılmaktadırlar. Bulgular, atasözleri ile deyimlerin duyma ve dinleme arasındaki farklılığa işaret eder şekilde tasarlanmış olduklarını göstermektedir. Ancak her iki eylemin zaman zaman birbirlerinin anlamlarına denk düşecek şekilde kullanıldıkları durumlar da vardır. Duyma kategorisiyle ilgili en ilginç saptama, duyma eyleminin mecazi kullanımının yoğunluğudur. Bu durum, duymanın yalnızca kulakla gerçekleştirilen bir edim olmadığına, kalbi ve ruhu da içeren niteliğine kanıt olarak değerlendirilebilmektedir.

Dinleme, bir çok nedenle gerçekleştirilebilen ve çeşitli amaçlara hizmet eden bir eylemdir. Dinlemenin geniş işlev yelpazesi, Türkçede bulunan atasözleri ile deyimlerde de tüm açıklığıyla işlenmiştir. Bu bağlamda önem arz eden bir diğer önemli bulgu, söz/öğüt dinleme temasının çok fazla vurgulanmış olmasıdır. Atasözleri ve deyimler mercek altına alındığında, büyüklerin sözlerine/nasihatlerine uygun hareket etmenin yarar ve zararlarının tüm açıklığıyla konu edildiği görülebilmektedir.

Atasözleri ve deyimler, bir toplumun deneyimsel ve entelektüel birikiminin izdüşümüdür. Araştırma bulgularının da tanıtladığı üzere, Türk toplumunun dinleme eylemine bakış açısı Türkçede bulunan atasözleri ile deyimlere yansımaktadır. Dinleme, bir kültürdür. Bir toplumun dinlemeye verdiği önem, o toplumda dinlemenin nasıl gerçekleştirildiğini ve iletişim sürecinin nasıl işlediğini göstermektedir. Bu bağlamda Türk kültüründe dinleme, önemsenen bir değerdir. Öyle ki Batı toplumlarında, iletinin anlaşılabilirliği konuşanın sorumluluğundayken; Türk toplumunda iletiyi anlama sorumluluğu dinleyiciye atfedilmiştir. Sonsöz olarak Türkçede bulunan dinleme ile ilgili atasözleri ile deyimlerden hareketle, Türk toplumunda az konuşup çok dinlemenin, sükut etmenin ve büyük sözü dinlemenin yüceltilmiş olduğunu ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ö. Asım (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: Cilt II*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- AKYALÇIN, Necmi (2010). " Idioms Confused with Proverbs", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Bahar 2010, s. 7-17.
- ALLEN, B. Madelyn (1995). *Listening: The Forgotten Skill*, USA: John Wiley & Sons.
- BAŞGÖZ, İlhan (2006). "Atasözleri Hakkında, Atasözleri ya da Atasözlerinin Toplumsal Anlamı", Çeviren: Nurdan Tuhfe Toçoğlu, *Milli Folklor*, Yıl: 18, Sayı: 70, s. 85-91.
- BERELSON, Bernard (1952). *Content Analysis in Communication Research*, New York: The Free Press.
- BROWNELL, Judi (1985). "A Model for Listening Instruction: Management Applications", *ABC Bulletin*, Vol. 48, No. 3, s. 39-44.
- BROWNELL, Judi (2009). "Fostering Service Excellence Through Listening: What Hospitality Managers Need to Know?", *Cornell University Hospitality Report*, Vol: 9, No: 6, April 2009, s. 6-18.
- CÜCELOĞLU, Doğan (1994). *Yeniden İnsan İnsana*, 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇONGUR, Rıdvan (1999). *Söz Sanatı - Güzel Söz Söyleme*, Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yayınları.
- DEMİR, O. Ömer (2009). "Nitel Araştırma Yöntemleri", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Editör: Kaan Böke, İstanbul: Alfa Basım Yayım, s. 286-316.
- DEVITO, A. Joseph (2009). *The Interpersonal Communication Book*, USA: Pearson Education.
- GÖKÇE, Orhan (2006). *İçerik Analizi - Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- KUSHAL, S. Jin (2009). *Business Communication*, India: VK Enterprises.
- LEMAY, Eunice, SCHWAMBERGER, Jane. (2007). *Listen Up*, USA: Papilio Publishing.
- MACKAY, Ian (1997). *Dinleme Becerisi*, Çeviren: Aksu Bora ve Onur Cankoçak, Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.
- MUTLU, Erol (2004). *İletişim Sözlüğü*, 4. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- ÖZDEMİR, Emin (1990). *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- SELLNOW, D. Deanne (2005). *Confident Public Speaking*, USA: Thomson Wadsworth.
- WOOD, T. Julia (2010). *Interpersonal Communication*, Canada: Wadsworth Cengage Learning.
- Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=dinleme&sayfa=0&hng=tam>, Erişim Tarihi: 07.07.2010.
- Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=duymak&sayfa=40&hng=tam>, Erişim Tarihi: 07.07.2010.
- Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=kulak&sayfa=60&hng=tam>, Erişim Tarihi: 07.07.2010.
- Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=i%FEitmek&hng=tam>, Erişim Tarihi: 07.07.2010.
- <http://www.bbc.co.uk/skillswise/words/listening/typesoflistening/factsheet1.shtml>, Erişim Tarihi: 04.07.2010.
- http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=77, Erişim Tarihi: 11.08.2012.